

Tiltak for flere barnefødsler

av Mats Kirkebirkeland, rådgiver i Civita

Innledning

«Det fødes for få barn her i landet til at den norske velferdsmodellen kan videreføres», sa daværende statsminister, Erna Solberg, i sin nyttårstale i 2018.¹

Bakgrunnen var at fruktbarhetstallet i 2017 hadde falt til 1,62 barn per kvinne, etter at Norge tidligere hadde vært blant landene i Europa med høyest fruktbarhet.²

Fruktbarhet måles som oftest med bruk av to metoder. Den mest brukte er samlet fruktbarhetstall (SFT), omtalt over, som er et mål for hvor mange barn kvinner i en befolkning i snitt vil føde dersom det gjeldende fruktbarhetsmønsteret varer ved. For å opprettholde en stabil befolkning, uten å hensynta ut- og innvandring, bør SFT ligge på minst 2,1 barn per kvinne over tid.³

Siden 2017 har SFT falt ytterligere. I 2020 var den årlige fruktbarheten nede på 1,48, mens tallene for 2021 viste en liten økning til 1,55, før den falt til 1,41 i 2022, som er det laveste som noen gang er målt i Norge. Erna Solbergs formaning om at Norge trenger flere barn har altså ikke hatt effekt.⁴

En annen metode er å se på fruktbarheten per fødselskohort. For eksempel på det tidspunktet de fleste kvinner har fått ønsket antall barn, dvs. ved 45-årsalderen. Ser man på kohortfruktbarheten er ikke nedgangen i fruktbarheten like dramatisk. Det gjennomsnittlige antallet barn har falt fra 2,42 for kohorten født i 1935, til 1,95 for kohorten født i 1976.⁵

Men trenden er likevel den samme. Fruktbarheten i Norge er synkende.

Dette notatet diskuterer ikke prinsipielle eller moralske problemer og innvendinger mot Solbergs oppfordring. Notatet forsøker snarere å svare på følgende spørsmål:

- Hva er grunnen til de fallende fruktbarhetstallene i Norge?
- Hvilke tiltak kan settes inn for å motvirke nedgangen og eventuelt snu tallene?

Dette notatet skal forsøke å svare på de to overnevnte spørsmålene ved å gjennomgå relevant norsk og internasjonal statistikk og forskning.

Grunnen til fallende fruktbarhetstall

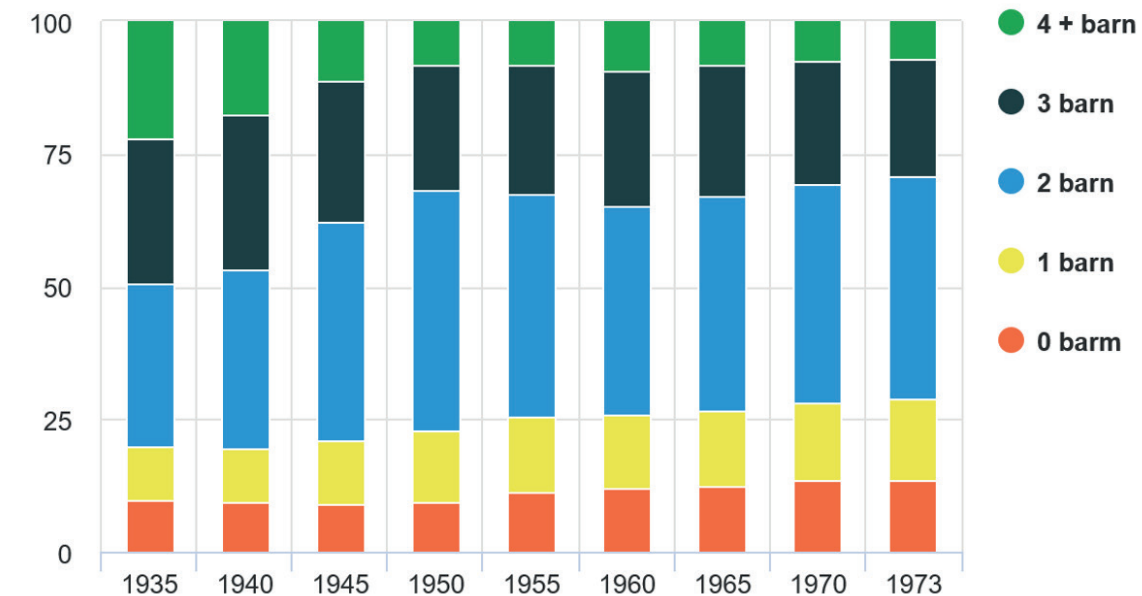
Statistisk sentralbyrå (SSB) peker på flere årsaker til at de norske fruktbarhetstallene er synkende. Vi ser en langvarig trend der kvinner utsetter tidspunktet for når de får sitt første barn. Andelen kvinner som får tre eller flere barn har også gått ned. Begge disse forholdene bidrar til nedgangen i fruktbarhetstall siden 2010.⁶

At færre kvinner får flere enn tre barn, samtidig som flere kvinner ikke får barn, er en særlig viktig forklaring. Rundt 10 prosent av kvinnene født i perioden 1935 til 1950 hadde ingen barn når de kom til 40-årsalderen. For kvinner født i perioden 1970 til 1980, hadde andelen uten barn økt til mellom 14 og 17 prosent.

For menn er utviklingen enda mer tydelig. Rundt 13 prosent av menn født i 1940 til 1945 hadde ingen barn ved fylte 50 år. For menn fra fødselskohortene 1965 til 1970 har andelen økt til rundt 22 prosent.

At stadig færre menn og kvinner får flere enn tre barn er også en viktig årsak. For mens opp mot halvparten av kvinnene født mellom 1935 og 1940 hadde tre eller flere barn ved 45-årsalderen, har denne andelen falt til rundt en fjerdedel for kvinner fra fødselskohortene 1970 til 1975. For menn, født i henholdsvis 1940 og 1970, har andelen med tre eller flere barn falt fra rundt 40 prosent til rundt 27 prosent.

Figur 3. Kvinner i utvalgte fødselskohorter, etter antall fødte barn ved fylte 45 år

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

To barn er blitt normen

Preferansen for å nøye seg med to barn er forsterket de siste årene, slik figuren over viser.⁷ Her kan det også ligge et element av kjønnspreferanse, hvor foreldre ønsker barn av begge kjønn, som delvis kan forsterke utviklingen av en form for «to-barns-norm». Forskning fra Danmark finner at familier som har to eller flere barn av samme kjønn har høyere fruktbarhet enn familier med barn av begge kjønn. Denne effekten er større for barnekull av gutter enn barnekull av jenter, noe som indikerer en moderat preferanse for jentebarn.⁸

Samme funn bekreftes av en svensk studie av kjønnspreferanser i Norden. Foreldre i Norge, Sverige og Danmark har en moderat preferanse for jentebarn ved likekjønnede barnekull, mens foreldre i Finland har en preferanse for guttebarn i samme situasjon.⁹

Forskning fra UiO og SSB finner at kvinner som har innvandret har en kjønnspreferanse for gutter i en slik situasjon. Denne preferansen virker uavhengig av lengden på botid i Norge.¹⁰

Trender og kultur

Dette betyr at kulturelle og sosiale preferanser, forventninger, erfaringer og normer har en påvirkning på fruktbarheten. De nordiske landene hadde lenge høyere fruktbarhetstall enn andre land i Europa. Mange pekte på godt utbygde offentlige velferdstjenester, som barnehager og foreldrepermisjon, og ikke minst, bedre likestilling mellom kjønnene, som mulige årsaker til dette. Men i de siste årene har det vært nedgang i fruktbarheten i alle de nordiske landene. Dette kan indikere at bredere endringer i kultur, holdninger og befolknings sammensetning har vel så mye effekt på fruktbarhetstallene som utbygging av offentlige velferdsordninger.¹¹

Det er også vedvarende store forskjeller i fruktbarheten internt i Norge. For eksempel har Oslo lenge hatt lavere fruktbarhet, mens fylker på Vestlandet og distriktskommuner har hatt høyere fruktbarhet enn øvrige fylker. En svensk studie (Kulu, Vikat og Andersson, 2007), som så på alle de nordiske landene, fant at tettere bosetning gir lavere fruktbarhet, men når forsteder blir skilt ut som en egen boligregion, er fruktbarheten i disse områdene høyere enn i andre urbane områder.¹²

Norsk forskning (Skirbekk, V., B. Osiewalska og C.E. Bowen, 2020) finner at regionale variasjoner i verdier knyttet til ekteskap og deltakelse i religiøse seremonier korrelerer med fruktbarhet, der mer sekulære verdier har en negativ korrelasjon. Men de regionale forskjellene er blitt mindre de siste årene.¹³

Påvirkning fra familie

En studie fra London School of Economics fant robuste korrelasjoner av fruktbarhet mellom foreldre og barn. Altså går preferanser for antall barn, i hvert fall delvis, i arv. Dette bekreftes av norsk forskning fra 2015, som finner at barn av foreldre som var forholdsvis unge da de fikk sitt første barn, også har en høyere sannsynlighet for å få sitt første barn tidlig.¹⁴

Annen forskning fra UiO finner derimot en viss ulik kjønnseffekt. Forskerne så på alle norske menn og kvinner født på 1960-tallet, som har hatt en oppvekst i en familie med mer enn to barn, og som selv har fått to barn i voksen alder, og finner en positiv effekt på fruktbarheten for denne gruppen hos menn som har hatt en slik oppvekst. For kvinner i samme situasjon finner forskerne en negativ effekt på fruktbarheten, ved at denne gruppen velger å få to, snarere enn tre, barn. Forskerne spekulerer på om årsaken til dette handler om at kvinner (fremdeles) har mer ansvar for oppgaver i hjemmet, noe som reduserer preferansen for flere barn.¹⁵

En norsk studie fra 2010 undersøkte hypotesen om fruktbarhetsmitte i nær familie. De fant en signifikant effekt for kvinners fruktbarhet innen 12 måneder etter at en bror eller søster fikk barn, men effekten forsvinner etter 12 måneder. Effekten er sterkest dersom kvinnen ikke har barn fra før.¹⁶

En annen studie, som sammenligner Norge og Sverige, finner at menn og kvinner som selv har halvsøsken, har større sannsynlighet for å få barn med flere partnere enn andre.¹⁷

Internasjonal forskning, hvor Norge også er inkludert, finner at tilgang til besteforeldre også har en positiv effekt på fruktbarheten. Men denne effekten er størst i sør-europeiske land.¹⁸

Utdanning

Mange har forklart fallende fruktbarhet i den vestlige verden med at kvinner tar mer og lengre utdanning. Dette støttes også av forskning (Dommermuth mfl., 2015) som viser at utdanning har betydning, både for om kvinner får barn eller ikke, når de får barn, og hvor mange barn de får.¹⁹

Gitt utviklingen hvor stadig flere kvinner (og menn) tar høyere utdanning, hvor det er naturlig at flere utsetter beslutningen om å få barn til man er i en stabil arbeids- og boligsituasjon – blant annet for

å benytte seg av full foreldrepermisjon – er det kanskje å forvente at fruktbarhetstallene kommer til å fortsette å være lave?²⁰

Tidligere var det en sammenheng mellom høy utdanning og barnløshet og lavere fruktbarhet for kvinner (mens det var motsatt for menn). Nyere studier finner at forskjellene mellom kvinner med ulikt utdanningsnivå har blitt mindre.²¹

Dette bekreftes av en norsk studie fra 2008, som så på kvinner og menn født mellom 1940 og 1964 og endringer i andre- og tredjebarnefødsler. Denne studien viste at universitetsutdannelse har stadig mindre sammenheng med kvinners andre fødsel, og ingen sammenheng med kvinners tredje fødsel i de yngste fødselskohortene. For menn skifter høyere utdanning fra å være negativt korrelert med andre- og tredjebarnefødsler i de eldste kohortene, til å være signifikant positivt korrelert i de yngste kohortene.²²

Annen forskning fant en positiv sammenheng mellom kvinners utdanning og når man får barn nummer to i de nordiske landene. Forskeren bak studien peker på at en mulig forklaring er at kvinner med høyere utdanning som får sitt første barn sent, kompenserer ved å få sitt barn nummer to raskt.²³

Forskning fra NHH finner heller ingen tegn på at kvinner med mer utdanning får færre barn. Forskerne undersøkte effekten av den norske grunnskolereformen som økte grunnskolen fra syv til ni år, og som gradvis ble innført i ulike kommuner fra 1960 til 1972, og derfor er egnet seg som et naturlig eksperiment. De fant at økt grunnskoleutdanning reduserte antallet tenåringsfødsler, mot en høyere andel førstefødsler for kvinner i 20- og 30-årene. Men forskerne fant ingen kausal effekt på at kvinner med 9-årig grunnskole fikk færre barn enn kvinner med 7-årig grunnskole.²⁴

Altså er det kanskje ikke mer utdanning som bidrar til redusert fruktbarhet. Erna Solberg har pekt på at flere bør få barn mens de studerer. Omtrent en fjerdedel av norske studenter har barn, men dette taller synker til én av ti fulltidsstudenter. Fra 2013 til 2021 har antall barnestipender til studenter holdt seg stabilt. En årsak til dette handler nok om at det er lite økonomisk attraktivt å få barn som student, sammenlignet med den kompensasjonen man får når man har opparbeidet fulle foreldrepermisjonsrettigheter etter en stund i arbeid.²⁵

Økonomisk sikkerhet, arbeidsstatus og lønnsinntekt

En spørreundersøkelse gjennomført av Institutt for samfunnsforskning, finner at fast forhold og fast jobb er viktigst for beslutningen om å få barn. Men færre mener at det er veldig viktig å være ferdig utdannet og ha god økonomi. Enda færre oppgir at det er veldig viktig å eie egen bolig eller å ha gode karriereutsikter. At fast jobb er viktigst, bekreftes av norske registerdata, som viser at sannsynligheten for å få barn stiger raskt i årene etter at personene har fått fast jobb.²⁶

En SSB-studie fra 2014 fant en positiv korrelasjon mellom lønnsinntekt og fruktbarhet over tid for kvinner, men ingen korrelasjon for menn. Studien peker på at en mulig forklaring kan være at det er blitt enklere å kombinere foreldreskap og yrkesliv, og at kvinner, i større grad enn før, foretrekker å få et fotfeste i arbeidslivet før de får barn.²⁷

Funnene bekreftes av annen norsk forskning. I en rapport fra SSB i 2017 som undersøker nedgangen i fruktbarhetstallene fra 2010, finner forskerne at større økonomisk usikkerhet, både generelt i Norge, og for den enkelte kvinne, er en viktig forklaring på nedgangen i førstefødsler. Siden 2010 har det blitt viktigere for kvinner å være i arbeid når de får sitt første barn, mens lokal arbeidsledighet ytterligere kan akselerere nedgangen i antallet kvinner som får tre barn.²⁸

En annen studie fra SSB undersøkte årsaken bak oppgangen i fødselstallene i forbindelse med koronapandemien. I denne studien fant forskerne at de økte fødselstallene var drevet av kvinner i den mest fruktbare alderen (28 –35 år) og kvinner som allerede hadde barn fra før. Funnet begrunnes med at «dette er grupper som ofte er i en stabil økonomisk og sosial situasjon, og hvor restriksjonene på grunn av pandemien har hatt mindre betydning for deres livssituasjon.» Kvinnenes arbeidssituasjon hadde derimot liten betydning på fruktbarheten under pandemien, noe som kan forklares med de gode velferdsordningene i Norge, og de generøse økonomiske tiltakene fra myndighetene.

En SSB-studie fra 2010, som så på norske kvinners arbeidsstatus i perioden 1994 til 2002, fant en liten positiv effekt av å være i arbeid for å få barn nummer to, mens for barn nummer tre finner forskerne en motsatt effekt. Altså øker sannsynligheten for å få barn nummer tre dersom kvinnen ikke er i arbeid.²⁹

En større rapport fra Institutt for samfunnsforskning fra 2019, finner derimot en sterk positiv sammenheng mellom både kvinnen og mannens inntekt og sannsynligheten for å få barn. Men det er visse kjønnsforskjeller. Når kvinnen jobber deltid, øker sannsynligheten for å få barn nummer en, mens sannsynligheten faller dersom mannen jobber deltid. Dersom begge jobber deltid, øker sannsynligheten for å få barn nummer tre.³⁰

Fruktbarhetspreferanser

Den nevnte spørreundersøkelsen finner videre en negativ sammenheng mellom fruktbarhetspreferanse (gjennomsnittlig antall ønskede barn) og det faktiske gjennomsnittlige barnetallet i befolkningen. Årsaken til denne forskjellen er ulik fruktbarhetspreferanse mellom menn og kvinner. Riktignok er det en like høy andel menn og kvinner som ønsker seg barn, men kvinner ønsker seg i snitt flere barn (2,22 barn) enn menn (2,08 barn). Yngre respondenter ønsker seg også i snitt færre barn enn eldre respondenter. Dette gjelder i særlig grad et tredje barn.

Helse

En SSB-studie fra 2020 fant at norske kvinners helse har lite å si for fallet i fruktbarheten. Forskerne fant snarere at kvinner som har vært sykemeldt minst én gang har høyere sannsynlighet for å få barn. Men dette gjelder ikke for kvinner som mottar langvarige helseytelser. Denne gruppen har den laveste sannsynligheten for å få (flere) barn.³¹

At gjennomsnittsalderen for fødende kvinner blir stadig høyere medfører også andre risikomomenter, som økt risiko for spontanabort, en rekke fødselskomplikasjoner og økende fertilitetsproblemer.³²

Men hvorvidt og hvordan ovennevnte risikomomenter påvirker fruktbarheten er usikkert. Selv om evnen til å få barn blir dårligere ved alderen, viser forskning at den naturlige fertiliteten opprettholdes for de fleste kvinner langt ut i 30-årene.³³

Ny teknologi, som assistert befruktning, bidrar også til å redusere betydningen av eventuelle fertilitetsproblemer og dermed til å opprettholde fruktbarhetstallene. Fra 2000 til 2020 har for eksempel andelen barn som er født etter assistert befruktning økt sterkt, fra cirka to til over seks prosent.³⁴

Oppsummering

Nedgangen i fruktbarheten i Norge kan forklares med at flere kvinner får færre enn tre barn, mens flere kvinner ikke får barn. Forskingen peker på at en effekt av at flere kvinner tar høyere utdanning, har endret tidspunktet for når de får sitt første barn, mens det er mer usikkert om dette påvirker antallet barn. Dette gjelder spesielt i de yngste fødselskohortene.

Mye tyder på at foreldre har fått en økt preferanse for en «to barns-norm», noe som innebærer at kulturelle preferanser og trender har stor påvirkning på fruktbarheten – i likhet med familiær påvirkning. Noe som også gjenspeiles i fruktbarhetsnedgangen i de øvrige nordiske landene.

Det betyr at det er vanskeligere å finne tiltak som kan ha en påvirkning på fruktbarhetstallene. Men samtidig viser den omtalte forskningen at både menn og kvinner ønsker flere barn enn de faktiske fruktbarhetstallene viser at de får. Neste del av notatet skal blant annet forsøke å svare på hvordan dette gapet kan reduseres.

Gjennomgang av tiltak for å øke fruktbarhetstallene

Gitt at man aksepterer premisset til Erna Solberg med flere, om at utviklingen innen fruktbarhetstallene må snus, hvilke tiltak kan man sette inn?

Mange peker på ytterligere økning i foreldrepermisjonen, bedre barnehagedekning og bedre barselomsorg som løsninger. Men gitt at fruktbarhetstallene har falt etter 2010, en periode som sammenfaller med enda bedre barnehagedekning og en mer fleksibel foreldrepermisjonsordning, er ikke dette nødvendigvis de mest treffsikre tiltakene.³⁵

Økonomiske overføringer

Det som derimot kan ha en effekt på fruktbarheten, er bedre økonomisk støtte til barnefamilier. En metastudie fra FHI, som så på 57 utvalgte studier om fruktbarhet fra Europa, USA, Canada og Australia, viser blant annet at kontantytelser av en viss størrelse, inkludert skatteletter, ser ut til å øke fruktbarheten. «Slike overføringer kan gjøre at par føler de har råd til å få et barn til, eller gjøre det mulig for en forelder å prioritere omsorg for (flere) barn framfor lønnet arbeid», forteller en av forskerne bak studien.³⁶

At det er en positiv sammenheng mellom økonomiske overføringer og fruktbarhet, finner også en annen meta-studie, som oppsummerer resultatene fra empiriske studier om fruktbarhet etter 1970.³⁷

Siden 2020 har barnetrygden økt, for første gang på over 25 år, i flere omganger. Foreløpig er det ingen tegn på at økningen i barnetrygd har hatt effekt på fruktbarhetstallene. En grunn kan være at det «lønner seg» mindre å få barn i dag enn det gjorde før. I et Civita-notat fra 2018, skrevet av Haakon Riekeles, vises det til at den effektive skatteprosenten etter barnetrygd har økt vesentlig for barnefamilier siden 1990-tallet, mens skattesatsen for personer uten barn har falt i samme periode. Altså må det trolig ganske store økonomiske overføringer til barnefamilier til, for å få en eventuell positiv effekt på fruktbarhetsstatistikken.³⁸

Barnehager

FHIs metastudie finner også at tilgang til barnehager kan ha positiv effekt på fruktbarhetstallene, særlig for familier som har barn fra før. Prisen på barnehageplassene har også en effekt, men denne er mindre enn for effekten av økt tilgang.³⁹

To norske studier, fra henholdsvis 2007 og 2010, finner at barnehagedekningen har effekt på fruktbarheten. Studien fra 2007 finner en sterk positiv effekt på førstefødselsraten ved høyere barnehagedekning, mens studien fra 2010 finner at antall barn som kvinner i 35-årsalderen har, kan øke med 0,5 til 0,7 barn, noe som er en betydelig effekt, ved at barnehagedekningen øker fra null til seksti prosent.⁴⁰

Ettersom Norge nå har tilnærmet full barnehagedekning, relativt lave priser, søskenmoderasjon og gratis kjernetid for familier med lavere inntekt, er det tvilsomt om ytterligere tiltak vil ha særlig effekt på fruktbarheten i Norge. Kan det tenkes at fruktbarhetseffekten av økt barnehagedekning allerede er tatt ut?⁴¹

Det er ingen statistisk signifikante sammenhenger mellom barnehagedekningen i kommunene og andre- og tredjefødsler. Forskeren bak studien fra 2010 forklarer funnet med at når det er en generelt høy barnehagedekning i kommunene, blir beslutningen om å få et nytt barn mer uavhengig av lokale variasjoner.⁴²

Foreldrepermisjon

Ifølge FHIs metastudie, er det derimot større usikkerhet rundt effekten av økt foreldrepermisjon. Endringene i foreldrepermisjonen er vanskelig å evaluere, blant annet på grunn av at permisjonen kun er økt med noen få uker av gangen. Tiltaket er også svært kostbart. Likevel finnes det noen studier som indikerer at foreldrepermisjon har en positiv effekt på fruktbarheten, særlig utenfor Norden.

En studie fra 2004, som så på mulige virkninger av utvidelse av fødselspermisjonen i Norge og i Finland, fant en viss positiv betydning for fruktbarheten, men hovedsakelig i Finland, som hadde flere utvidelser i perioden som ble undersøkt. Effekten var mindre for førstefødsler enn for senere fødsler.⁴³

En kvalitativ studie gjennomført av Institutt for samfunnsforskning, som en del av FHI-prosjektet om fruktbarhet, finner indikasjoner på at lengre foreldrepermisjon, kortere normalarbeidstid med full lønnskompensasjon for foreldre, en ekstra ferieuke og mer fleksibel arbeidstid, kan bidra til høyere barnetall. Men slike effekter er ikke vist i gode statistiske studier.⁴⁴

Et annet trekk ved utviklingen av foreldrepermisjonen de siste tiårene, er at stadig flere fedre tar ut foreldrepermisjon, også utover den økte fedrekvoten. Dette har skjedd parallelt med fallende fruktbarhet i Norge. Kan dette ha en sammenheng?⁴⁵

Intuitivt kan man tenke at konsekvensen av at menn tar mer ansvar for omsorg av barn og andre oppgaver i hjemmet, vil avlaste kvinner på en slik måte at det vil ha positiv effekt på villigheten til å få flere barn – selv om dette ikke er hovedformålet med innføring av fedrekvote.

Det er godt dokumentert at norske menns bidrag til husarbeid og omsorg for barn har økt de siste tiårene, mens tiden brukt på inntektsgivende arbeid er redusert. Studier fra USA (Torr og Short, 2004), Østerrike (Buber, 2002) og i Nederland og Italia (Mills ET al., 2008) finner en positiv korrelasjon mellom mer likestilt arbeidsfordeling i hjemmet og flere barnefødsler.

Dette bekreftes delvis av norsk forskning, men med noen nyanser. En ujevn fordeling av husarbeid henger negativt sammen med fruktbarheten, både ved førstefødsler og videre fødsler. Men lik deling av barneomsorg har lite å si for videre barnefødsler. Her er det tilfredsheten med deling av barneomsorgen som øker sannsynligheten for å få barn nummer to. Altså: Når det gjelder husarbeid, er fordelingen viktig, mens ved barneomsorg er det tilfredsheten som har størst betydning.⁴⁶

Hvorvidt mer likestilling hjemme har direkte effekt på fruktbarheten, er mer usikkert. Norske menns samlede bidrag i hjemmet økte for eksempel før innføring av fedrekvoten på 1990-tallet. Altså kan kanskje utviklingen også forklares ved generelle kulturelle likestillingstrender i Norge, og i Vesten forøvrig.⁴⁷

Det er dog funnet positive korrelasjoner mellom fruktbarhet og uttak av fedrekvote. Norsk forskning (Lappegård med flere, 2013) som undersøkte norske og svenske par som har ett eller to felles barn, fant en positiv sammenheng mellom fedres bruk av foreldrepermisjon og tilbøyeligheten til å få flere barn. Blant mødre er det ikke utelukkende positiv korrelasjon mellom likere deling av foreldrepermisjon og videre barnefødsler. Etter andre fødsel er det mødrene som er hjemme lenge som har størst sannsynlighet for få et tredje barn. Denne korrelasjonen kan forklares på flere måter. Fedre som tar ut foreldrepermisjon, og som derfor deltar mer i barneomsorgen, kan få større interesse for barn og ønske om flere. Det kan også tenkes at fedre som tar ut lang foreldrepermisjon i utgangpunktet, er mer familieorienterte, og derfor har sterkere preferanser for barn, altså en form for seleksjon. Men også her er det viktig å minne om forskjellen på korrelasjon og kausalitet. Studien finner for eksempel sterkere korrelasjon for barn nummer to enn for barn nummer tre. Ettersom de fleste par får to barn, men langt færre får tre, kan det tenkes at fedres uttak av foreldrepermisjon øker sannsynligheten for at barn nummer to kommer på et tidligere tidspunkt, snarere enn at det påskynder en beslutning om å få et tredje barn.

Nylig publisert norsk forskning finner ingen slik effekt. En studie som undersøkte effekten av at fedrekvoten i Norge økte fra seks til ti uker, fant ingen effekt på fruktbarheten som følge av justeringen.⁴⁸

En annen effekt av at fedrekvoten senere økte fra ti til femten uker, samt innføringen av en tredelt foreldrepermisjon, vedtatt av Stortinget i 2018, er at stadig flere kvinner tar ut ulønnet permisjon. I 2021 valgte nesten halvparten av kvinnene å ta ulønnet permisjon, i gjennomsnitt i 16,4 uker. Etersom vedtaket om utvidet fedrekvote sammenfaller med fallet i fruktbarhet, kan det tenkes at økt fedrekvote har negativ effekt på norske kvinners preferanser for flere barn?⁴⁹

Kontantstøtte

FHIs metastudie om tiltak som kan øke fruktbarheten peker på økonomiske overføringer som det virkemiddelet som har sterkest støtte i forskningen. Dette bekreftes også av en studie fra 2009, som finner at par som benytter kontantstøtteordningen generelt får flere barn enn andre par. Dette gjelder spesielt for mødre med kort utdanning og lav inntekt, og som får flere barn tett. For par hvor mor har høy utdanning og inntekt, er det mindre fruktbarhetsforskjeller mellom dem som mottar kontantstøtte og ikke.⁵⁰

Altså kan det kanskje være slik at mange norske kvinners uttak av ulønnet permisjon også er et signal om at flere ikke opplever dagens foreldrepermisjonsordning og økonomiske overføringer som tilstrekkelige?

En annen studie bekrefter delvis denne påstanden. De finner at det særlig er kvinner med høyere utdanning som benytter kontantstøtten i en kort periode (inntil 12 måneder, studien er utført før kontantstøtte for toåringer bortfalt i 2012), men effekten på fruktbarheten (barn nr. 2), kommer etter at kvinnen er tilbake i arbeidslivet. Forskerne antar at denne gruppen bruker kontantstøtten som en forlengelse av foreldrepermisjonen, og ønsker å returnere til arbeidslivet før de får et nytt barn.⁵¹

Dette betyr at tiltak som omhandler økonomiske overføringer og incentiver har ulik effekt på ulike grupper. Slike tiltak kan også ha en motsatt effekt. En studie fra 2015 fant en negativ effekt av innføring av kontantstøtte. Kontrollert for sosiodemografiske kjennetegn er den negative effekten på 5,9 prosent for andrefødsler og 9,1 prosent for tredjefødsler.⁵²

Andre årsaker og tiltak

Hittil i notatet har jeg vist til årsaker og trender som kan forklare lavere fruktbarhet og typiske større tiltak, som foreldrepermisjon og barnehager, som ofte regnes for å ha en positiv effekt på fruktbarhetstallene. Men det kan tenkes at mer utradisjonelle og originale forklaringer og tiltak, som man ikke nødvendigvis tenker på, også kan ha en effekt.

Assistert befruktning

For eksempel peker SSB og FHI på at subsidier til assistert befruktning kan være et av de mest kostnadseffektive tiltakene for å øke fruktbarhetstallene.

I 2021 ble det tillatt med eggdonasjon og assistert befruktning for enslige kvinner. Men fremdeles er det relativt kostbart, i form av egenandeler, å få helsehjelp for ufrivillig barnløshet og infertilitetsbehandling. Det er en viss sosioøkonomisk forskjell på par som får barn ved hjelp av assistert befruktning, der par i de den høyeste inntektsgruppen benytter tilbudet i større grad

enn par i den laveste innteksgruppen. Ytterligere offentlige subsidier til denne type fertilitets-helsehjelp kan derfor være et kostnadseffektivt tiltak for å øke fruktbarhetstallene i Norge.⁵³

Støtte til bilkjøp

Ungarn, som lenge har vært blant landene med lavest fødselsrate i Europa, har innført en rekke tiltak for å øke fruktbarheten. Disse tiltakene har blitt ytterligere forsterket under Victor Orbans regjeringstid. Ifølge en artikkel i The Guardian, bruker Ungarn rundt fem prosent av bruttonasjonalproduktet på tiltak for å snu de lave fødselsratene. Blant tiltakene er alt fra livslangt unntak fra personlig inntektsskatt for kvinner som har fire barn eller flere – som skal utvides til å gjelde mødre med tre barn, nasjonalisering av fertilitetsklinikker med gratis tilbud for heterofile kvinner under 40 år, gratis barnehager, og kontantstøtte tilsvarende 70 prosent av lønnen i inntil tre år. Blant de mer originale tiltakene er også offentlig subsidiering av biler med syv seter eller mer. Fruktbarheten har økt til 1,5 barn per kvinne, fra rundt 1,2 barn per kvinne i årene rundt 2010, men det er vanskelig å dokumentere om økningen kan tilskrives tiltakene eller andre generelle trender.⁵⁴

Likevel kan dette med bil være noe å se nærmere på. Statistikken viser en nedgang i antall kvinner som får tre eller flere barn. Kan manglende seteplass i dagens biler ha en påvirkning?

En amerikansk studie fra 2020 finner at innføring av lovpålagt barnesete for små barn i biler fra 1977 har gitt en signifikant nedgang i sannsynligheten for tredje barnefødsler, tilsvarende 0,73 prosentpoeng, ettersom den klassiske bilstørrelsen ikke har plass til tre barneseter i baksetet. Forskerne estimerer at loven reduserte antallet fatale barnedødsfall i trafikken med 57 tilfeller i USA i 2017. Tilsvarende estimat av effekten for redusert fruktbarhet tilsvarer rundt 8000 amerikanske fødsler samme år. Siden 1980 beregner forskerne at loven har redusert antall fødsler med rundt 145.000.⁵⁵

Omtalen av denne amerikanske studien, er ikke ment som argument for å reversere sikkerhetstiltak for barn i bil, men viser at manglende seteplass i standardbiler kan ha en negativ fertilitets-effekt. Å måtte kjøpe ny og større bil for å få plass til et tredje barn, er for de fleste en stor økonomisk belastning. Kan et tiltak være å subsidiere og gi økonomisk støtte til familier med flere enn to (små) barn?

Subsidierte boliglån

Et annet originalt tiltak som er blitt innført i Ungarn, er å tilby statlige lån til par, som blir nedskrevet med et visst beløp for hvert fødte barn. Fruktbarhetseffekten av å tilby subsidierte lån til par i etableringsfasen har en viss støtte i forskningslitteraturen.

For eksempel viser en amerikansk studie fra 2021 at yngre husholdninger som var fullt ut eksponert mot dereguleringen av boliglånsmarkedet (subprimelånemarkedet) i USA hadde seks prosentpoengs økt sannsynlighet for å få barn, og konkluderer med at økt tilgang til boliglån øker sannsynligheten for å få barn.⁵⁶

Norsk forskning omtalt peker på at fast jobb er svært viktig for beslutningen om å få barn. Samtidig

er fast jobb som oftest også en forutsetning for å få boliglån i Norge. Altså kan det tenkes at beslutningen om å få barn handler vel som mye om tilgangen på boliglån som sikkerheten ved en fast jobb?

De høye fruktbarhetstallene i Norden har ofte blitt forklart med subsidierte barnehager, en svært generøs foreldrepermisjon og høy grad av likestilling mellom kjønnene. Men et annet særtrekk med de nordiske landene er at unge voksne flytter hjemmefra tidlig. Svært få bor hjemme hos foreldrene i voksen alder, sammenlignet med andre land i Europa. Unge voksne i Norden eier også i stor grad egen bolig. Dette trekket ved land i Norden eksisterer fremdeles, men i de siste 10–15 årene har andelen unge voksne i Norden som eier egen bolig falt noe. Dette gjelder også i Norge, hvor man finner en særlig nedgang unge voksne som eier egen bolig i Oslo og i de andre storbyene. De store byene har også blant de eldste førstegangsforeldrene.⁵⁷

Et annet trekk ved Oslo og de andre store byene, er at en høyere andel bor trangt, i leiligheter med et begrenset antall soverom og med høyere boligpriser. En norsk doktorgradsstipendiat fant at sannsynligheten for å få et tredje barn øker hvis du bor i et nabolag med mange barn. Forskeren mener at den mest sannsynlige forklaringen er at par som har lyst på tre barn flytter til de samme stedene, ofte steder med lavere boligpriser og flere store boliger, og trekker frem at en av grunnene til dette kan være at foreldre har høyere forventninger til hva som skal være på plass før de får barn, som for eksempel en bolig med ett soverom til hvert barn.⁵⁸

Konklusjon

Det er vanskelig å konkludere om hovedårsaken til at Norge har fått lavere fertilitetstall det siste tiåret. Store globale trender, som at flere studerer til høyere utdanning og får barn senere, er nok den viktigste årsaken. Norge og de nordiske landene har et svært godt offentlig finansiert velferdstilbud som i stor grad legger godt til rette for å få barn, uten at dette synes å motvirke nedgangen i fruktbarheten. Dette gjør det igjen vanskelig, og ikke minst svært kostbart, å finne eventuelle tiltak som kan øke antall barnefødsler, hvis det er målet.

Forskningslitteraturen peker på at bedre økonomiske støtteordninger, som kan lette på den økonomiske byrden det er å få barn, kan ha en viss positiv effekt. Men også dette er kostbare tiltak, i hvert fall dersom Norge skal opprettholde omfanget av universelle velferdsordninger. At ulike offentlige velferdsgoder virker ulikt på ulike sosiodemografiske grupper, kompliserer slike brede tiltak ytterligere. Da kan det kanskje være verdt å heller forsøke å innføre tiltak rettet mot enkeltgrupper, som for eksempel bedre økonomiske støtteordninger og velferdstilbud for studenter som får barn.

I en Civita-rapport skrevet av Mathilde Fasting, gis det en oversikt over en rekke ulike former for støtte og ulike økonomiske incentiver som barnefamilier står overfor. Støtteordningene er klart mest gunstig for kvinner som er yrkesaktive.⁵⁹

Hvordan det kan bli mer gunstig for kvinner som ikke er yrkesaktive, som for eksempel studenter, å få barn, bør utredes nærmere. For eksempel kan man bytte ut engangsstønnen med en form minimumsforeldrepermisjon eller mer originale ideer som avkortning av studielån.

Andre, enda mer målrettede tilbud, som offentlig støtte til oppgradering av bil, målrettet støtte til par med flere enn tre eller fire barn, ytterligere offentlig subsidiering av assistert befruktning og lignende, kan være verdt å forsøke. Slike mindre tiltak kan også innføres i en begrenset skala, og evalueres underveis og i etterkant, før tiltaket innføres i større omfang.

Men generelt kan man konkludere med at det er få (om noen) tiltak som kan ha en betydningsfull effekt på fruktbarhetstallene. I hvert fall innenfor en kostnadseffektiv ramme. Det er vanskelig å kompensere for de mer langsiktige, kulturelle samfunnstrendene, hvor fruktbarhetspreferansene går mot færre, men helst to barn.

Civita er en liberal tankesmie, som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Den enkeltes publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemeldinger, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på mats@civita.no eller civita@civita.no

Sluttnoter

- 1 NRK, «– Lag flere barn, ber statsministeren i sin nyttårstale», artikkel, 01.01.2019, nrk.no, <https://www.nrk.no/norge/statsministeren-bekymret-over-lave-fodselstall-1.14362212>
- 2 NRK, «Fallet i fødselstall ser ut til å fortsette i 2018 – nå vil regjeringen ha svar», artikkel, 30.12.2018, nrk.no, https://www.nrk.no/norge/fallet-i-fodselstall-ser-ut-til-a-fortsette-i-2018-_na-vil-regjeringen-ha-svar-1.14351707
- 3 Tønnessen, Marianne; Solerød, Hans: samlet fruktbarhetstall i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 14. mars 2023 fra https://snl.no/samlet_fruktbarhetstall
- 4 SSB, «Økt fruktbarhet for første gang på 12 år», artikkel, 09.03.2022, ssb.no, <https://www.ssb.no/befolkning/fodte-og-dode/statistikk/fodte/artikler/okt-fruktbarhet-for-forste-gang-pa-12-ar> og SSB, «Rekordlav fruktbarhet i 2022», artikkel, 07.03.2023, ssb.no, <https://www.ssb.no/befolkning/fodte-og-dode/statistikk/fodte/artikler/rekordlav-fruktbarhet-i-2022>
- 5 SSB, «Fødte», statistikk, 09.03.2022, ssb.no, <https://www.ssb.no/befolkning/fodte-og-dode/statistikk/fodte>
- 6 SSB, «Hvorfor faller fruktbarheten i Norge?», Lappegård, Trude og Dommermuth, Lars, rapport, Økonomisk analyser 4/2015, ssb.no, https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/248160?_ts=15167e25180
- 7 SSB, «Fruktbarheten fortsetter å synke», artikkel, 07.02.2019, ssb.no, <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/fruktbarheten-fortsetter-a-synke> og FHI, Fertility in Norway has not fallen as much as expected, artikkel, 24.02.2020, fhi.no, <https://www.fhi.no/en/news/2020/fertility-in-Norway-not-fallen/>
- 8 Rune Jacobsen, Henrik Møller, Gerda Engholm, Fertility rates in Denmark in relation to the sexes of preceding children in the family, *Human Reproduction*, Volume 14, Issue 4, April 1999, Pages 1127–1130, <https://academic.oup.com/humrep/article/14/4/1127/628810>
- 9 Gunnar Andersson, Karsten Hank, Marit Rønsen, Andres Vikat; Gendering family composition: Sex preferences for children and childbearing behavior in the Nordic countries. *Demography* 1 May 2006; 43 (2): 255–267. doi: <https://doi.org/10.1353/dem.2006.0010>
- 10 Lillehagen M, Lyngstad TH. Immigrant mothers' preferences for children's sexes: A register-based study of fertility behaviour in Norway. *Popul Stud (Camb)*. 2018 Mar;72(1):91–107, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29451458/>
- 11 SSB, «Færre fødte og flere eldre gir sterkere aldring», SSB analyse 2019/15, 04.04.2019, ssb.no, <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/faerre-fodte-og-flere-eldre-gir-sterkere-aldring>
- 12 SSB, «Kunnskapsstatus om fruktbarhet og samliv i Norge», Lars Dommermuth ET al., rapport 31/2015, kap. 2.11, ssb.no, https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/232700
- 13 SSB, «Økt fruktbarhet for første gang på 12 år», artikkel, 09.03.2022, ssb.no, <https://www.ssb.no/befolkning/fodte-og-dode/statistikk/fodte/artikler/okt-fruktbarhet-for-forste-gang-pa-12-ar> og Kommunal- og moderniseringsdepartementet, «Regionale utviklingstrekk 2021», rapport, kap. 6, 05.05.2021, regjeringen.no, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regionale-utviklingstrekk-2021/id2847260/?ch=6>
- 14 Michael Murphy (2013) Cross-National Patterns of Intergenerational Continuities in Childbearing in Developed Countries, *Biodemography and Social Biology*, 59:2, 101–126, DOI: [10.1080/19485565.2013.833779](https://doi.org/10.1080/19485565.2013.833779) og Riise, B. S., L. Dommermuth og T.H. Lyngstad. 2015. «Intergenerational transmission of age at first birth in Norway».
- 15 Sara Cools, Rannveig Kaldager Hart; The Effect of Childhood Family Size on Fertility in Adulthood: New Evidence From IV Estimation. *Demography* 1 February 2017; 54 (1): 23–44. doi: <https://doi.org/10.1007/>

[s13524-016-0537-z](#)

- 16 [Torkild Hovde Lyngstad og Alexia Prskawets, «Do siblings' fertility decisions influence each other?», Demography, Vol. 47, No 4, November 2010, side 923–934, <https://www.jstor.org/stable/40983076?seq=8>](#)
- 17 [Lappegård, T. og E. Thomson. 2014. «Intergenerational transmission of multipartner fertility». Stockholm research report in demography 2014:19](#)
- 18 [Aassve, A., E. Meroni og C. Pronzato. 2012. «Grandparenting and childbearing in the extended family», European Journal of Population 28\(4\), side 499–518, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10680-012-9273-2> og](#)
- 19 [Dommermuth, L., R. K. Hart, T. Lappegård, M. Rønsen og K. Aa. Wiik \(2015\). Kunnskapsstatus om fruktbarhet og samliv i Norge, Rapporter, 2015/31, ssb.no, \[https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/232700\]\(https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/232700\)](#)
- 20 [SSB, «Studenter i universitets- og høyskoleutdanning», statistikk, 31.03.2022, ssb.no, <https://www.ssb.no/utdanning/hoyere-utdanning/statistikk/studenter-i-universitets-og-hogskoleutdanning>](#)
- 21 [Lappegård, T., T. Noack og M. Rønsen \(2013\), “Changing fertility behaviour across two generations. The role of gender and class”, pp. 136–152 i Ellingsæter, A. L., A.-M. Jensen og M. Lie \(red.\) The social meaning of children and fertility change in Europe.](#)
- 22 [Kravdal, Ø. og R. R. Rindfuss. 2008. «Changing relationship between education and fertility: A study of women and men born 1940 to 1964». American Sociological Review 73, side 854–873, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/000312240807300508>](#)
- 23 [Kravdal, Ø. 2001. «The high fertility of college educated women in Norway: An artefact of the separate modelling of each parity transition». Demographic Research 5\(6\), side 185–216, <https://www.demographic-research.org/volumes/vol5/6/>](#)
- 24 [NHH, «Education and Fertility: Evidence from a Natural Experiment», Karin Monstad, Carol Propper, Kjell G. Salvesen, Discussion paper, April 2008, nhh.no, <https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/handle/11250/163264>](#)
- 25 [Khrono, «Studentmødre støtter ikke Erna i at studenter bør få flere barn», artikkel, 10.01.2019, khrono.no, <https://khrono.no/foreldre-graviditet-kamilla-eikrem-nordmark/studentmodre-stotter-ikke-erna-i-at-studenter-bor-fa-flere-barn/255363> og «Regjeringen lovte mer støtte til studenter med barn. Det kom ikke», artikkel, 26.12.2021, khrono.no, <https://khrono.no/regjeringen-lovte-mer-stotte-til-studenter-med-barn-det-kom-ikke/639868>](#)
- 26 [Institutt for Samfunnsforskning, «Mellom arbeidsliv og familieliv: Hvilken betydning har arbeidsmarkeds-situasjonen for om menn og kvinner velger å få barn?», Sara Cools og Marte Strøm, rapport nr. 3/2018, <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/handle/11250/2560419>](#)
- 27 [SSB, «The relationship between earnings and first birth probability among Norwegian men and women 1994-2008», Discussion Papers No. 787, 03.10.2014, ssb.no, <https://www.ssb.no/en/forskning/discussion-papers/the-relationship-between-earnings-and-first-birth-probability-among-norwegian-men-and-women-1994-2008>](#)
- 28 [SSB, «Nedgangen i fruktbarheten fra 2010», Lars Dommermuth og Trude Lappegård, rapporter 12/2017, ssb.no, <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/nedgangen-i-fruktbarheten-fra-2010>](#)
- 29 [SSB, « Mother's employment and fertility in Norway», Mette Gerster og Trude Lappegård, Discussion Papers No. 624, June 2010, ssb.no, <https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/DP/dp624.pdf>](#)
- 30 [Institutt for Samfunnsforskning, «Mellom arbeidsliv og familieliv: Hvilken betydning har arbeidsmarkeds-situasjonen for om menn og kvinner velger å få barn?», Sara Cools og Marte Strøm, rapport nr. 3/2018, <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/handle/11250/2560419>](#)

- 31 SSB, «Does health influence fertility?», Astri Syse, Lars Dommermuth and Rannveig K. Hart, Discussion Papers no. 921, 24.02.2020, ssb.no, <https://www.ssb.no/en/forskning/discussion-papers/does-health-influence-fertility>
- 32 FHI, «Helse under svangerskap, fødsel og i nyfødtp perioden», folkehelse rapporten, publisert 29.05.2018, oppdatert 01.02.2023, fhi.no, <https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/svangerskap/>
- 33 Forskning, «Stuper fruktbarheten etter fylte 35 år?», artikkel, 07.12.2022, forskning.no, <https://forskning.no/barn-graviditet-svangerskap/stuper-fruktbarheten-etter-fylte-35-ar/2118133>
- 34 FHI, «Helse under svangerskap, fødsel og i nyfødtp perioden», folkehelse rapporten, publisert 29.05.2018, oppdatert 01.02.2023, fhi.no, <https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/svangerskap/>
- 35 SSB, «Barnehagedekning før og nå», artikkel, 14.09.2017, ssb.no, <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/barnehagedekning-for-og-na> og BNL, «Endringer i foreldrepermisjonen», artikkel, bnl.no, <https://www.bnl.no/artikler/2018/endringer-i-foreldrepermisjonen/>
- 36 FHI, «Fallende fruktbarhet i Norge», Rannveig K. Hart og Øystein Kravdal, februar 2020, fhi.no, <https://www.fhi.no/publ/2020/fallende-fruktbarhet-i-norge/>
- 37 Rønsen M. og K. Skrede. 2007. «Familiepolitikk og fruktbarhet». Tidsskrift for Velferdsforskning 10, side 181-197.
- 38 Civita, «Barnefamiliers økonomi – endringer i offentlig støtte fra 1997 til 2017», Haakon Riekeles, Civita-notat nr. 13 2018, civita.no, https://civita.no/content/uploads/2018/10/Notat_13_2018_barnefamiliers-okonomi.pdf
- 39 SSB, «Effects of policy on fertility: A systematic review of (quasi)experiment», Janna Bergsvik, Agnes Fauske, og Rannveig K. Hart, Discussion Papers No. 922, February 2020, ssb.no, https://www.ssb.no/en/forskning/discussion-papers/_attachment/412670?_ts=1705c2e2930
- 40 Rindfuss, R., D. Guilkey, S. P. Morgan, Ø. Kravdal og K. B. Guzzo. 2007. «Child care availability and first-birth timing in Norway», Demography 44(2), side 345-372 og Rindfuss, R., D. K. Guilkey, S. P. Morgan og Ø. Kravdal. 2010. «Child-care availability and fertility in Norway», Population and Development Review 36(4), side 725-748.
- 41 SSB, «Barnehagedekning før og nå», artikkel, 14.09.2017, ssb.no, <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/barnehagedekning-for-og-na> og regjeringen, «Finansiering av barnehager», artikkel, 09.11.2022, regjeringen.no, <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/innsikt/finansiering-av-barnehager/id2344788/>
- 42 Lappegård, T. «Family policies and fertility in Norway». 2010. European Journal of Population 26, side 99-116, UiO.no, <https://www.uio.no/studier/emner/sv/oekonomi/ECON1730/h13/pensumliste/lappegard.pdf>
- 43 Rønsen, M. 2004. «Fertility and public policies - Evidence from Norway and Finland», Demographic Research 10(6), side 143-170, <https://www.demographic-research.org/volumes/vol10/6/>
- 44 Institutt for samfunnsforskning, «Ønsker om barn – en spørreundersøkelse om fertilitet, arbeidsliv og familiepolitikk», Sara Cools og Marte Strøm, rapport 5/2020, samfunnsforskning.no, https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2645776/%C3%98nsker_om_barn.pdf?sequence=2
- 45 SSB, «Fedrekvoten – mer populære enn noen gang», Samfunnspeilet 1/2017, Karin Hamre, 06.03.2017, ssb.no, <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/fedrekvoten-mer-populaer-enn-noen-gang--298200>
- 46 Dommermuth, L., B. Hohmann-Marriott og T. Lappegård. 2015. «Gender equality in the family and childbearing», Journal of Family Issues, https://ssb.brage.unit.no/ssb-xmlui/bitstream/handle/11250/2588339/gender_equality_journal_of_familiiy_issues.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- 47 Universitetsforlaget, «fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten», Berit Brandth og Elin Kvande (red.), kapitel 3, «Mer familiearbeid og mindre jobb blant småbarnsfedre», Ragni Hege Kitterød, kapitel 14, «Har foreldrepermisjon betydning for barnefødsler», Trude Lappegård, Ann-Zofie Duvander, og Gunnar Andersson, 2013.
- 48 Rannveig Kaldager Hart, Synøve Nygaard Andersen og Nina Drange, «Effects of extended paternity leave on family dynamics», *Journal of Marriage and Family*, Volume 84, Issue 3, June 2022, pages 814–839, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jomf.12818>
- 49 Aftenposten, «Andelen kvinner som tar ulønnet permisjon, økte kraftig etter at fedrekvoten økte», artikkel, 23.03.2022, [aftenposten.no](https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/bG28kv/andelen-kvinner-som-tar-uloennet-permisjon-oekte-kraftig-etter-at-fedrekvoten-oekte), <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/bG28kv/andelen-kvinner-som-tar-uloennet-permisjon-oekte-kraftig-etter-at-fedrekvoten-oekte>
- 50 Aassve, A. og T. Lappegård. 2009. «Childcare cash benefit and fertility timing in Norway», *European Journal of Population* 25, side 67–88, <https://www.jstor.org/stable/40271600>
- 51 Aassve, A. og T. Lappegård. 2010. «Cash benefit Policy and Childbearing Decisions in Norway», *Marriage and Family Review* 46, side 146–169, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01494929.2010.490094>
- 52 Andersen, S. N., N. Drange og T. Lappegård. 2015. «Can a cash transfer to families change fertility behaviour?», Discussion Paper No. 800, [ssb.no](https://www.ssb.no/en/forskning/discussion-papers/can-a-cash-transfer-to-families-change-fertility-behaviour), <https://www.ssb.no/en/forskning/discussion-papers/can-a-cash-transfer-to-families-change-fertility-behaviour>
- 53 Helse Norge, «Ufrivillig barnløshet og infertilitetsbehandling», [helsenorge.no](https://www.helse-norge.no/refusjon-og-stotteordninger/ufrivillig-barnloshet-og-infertilitetsbehandling/), <https://www.helse-norge.no/refusjon-og-stotteordninger/ufrivillig-barnloshet-og-infertilitetsbehandling/> og Helse Bergen, «Assistert befruktning», [helse-bergen.no](https://helse-bergen.no/behandlinger/assistert-befruktning#egenbetaling), <https://helse-bergen.no/behandlinger/assistert-befruktning#egenbetaling> og UiO, «The demographics of assisted reproductive technology births in a Nordic country», Alice Goisis med flere, *Human Reproduction*, Volume 35, June 2020, <https://www.sv.uio.no/econ/english/research/publications/articles/2020/Goisis-H%C3%A5berg-Hanevik-Magnus-Kravdal-2020.html>
- 54 The Guardian, «Baby machines’: eastern Europe’s answer to depopulation», artikkel, 04.03.2020, [the-guardian.com](https://www.theguardian.com/world/2020/mar/04/baby-bonuses-fit-the-nationalist-agenda-but-do-they-work), <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/04/baby-bonuses-fit-the-nationalist-agenda-but-do-they-work>
- 55 Jordan Nickerson og David Solomon, «Car Seats as Contraception», https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3665046
- 56 Isaac Hacamo, «The Babies of Mortgage Market Deregulation», *The Review of Financial Studies*, Volume 34, Issue 2, February 2021, Pages 907–948, <https://doi.org/10.1093/rfs/hhaa073>
- 57 SSB, «Færre unge kjøper bolig», SSB analyse 2019/23: Unge på boligmarkedet, 12.08.2019, [ssb.no](https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/faerre-unge-kjoper-bolig), <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/faerre-unge-kjoper-bolig>
- 58 Kilden, «Nabolaget påvirker fødselstallene», artikkel, 18.05.2021, [kjonnsforskning.no](https://kjonnsforskning.no/nb/2021/05/nabolaget-pavirker-fodselstallene), <https://kjonnsforskning.no/nb/2021/05/nabolaget-pavirker-fodselstallene>
- 59 Civita, «Det store barneregnskapet», Mathilde Fasting, rapport, 26.06.2013, [civita.no](https://civita.no/rapport/det-store-barneregnskapet/), <https://civita.no/rapport/det-store-barneregnskapet/>